

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства
освіти і науки України
13.07.2017№ 1028

ЗАЯВКА

**на проведення всеукраїнського експерименту за темою
«Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення
початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту
початкової загальної середньої освіти» на базі загальноосвітніх
навчальних закладів
на 2017 – 2022 роки**

Актуальність дослідження. Виклики часу детермінували розроблення Концепції Нової української школи, яка проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей. У процесі впровадження Концепції і похідних документів (Державний стандарт початкової загальної освіти, Модельна (Типова) навчальна програма, Навчальна програма предмета або курсу та ін.) наголошено на суб'єктності учіння, оволодіння учнями способами навчальної діяльності, досвіді взаємодії з іншими людьми. В Концепції визначено найцінніший результат початкової освіти в особистісному вимірі: це здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином України.

Повноцінна початкова школа має ґрунтуватися на дошкільній підготовці: добре розвиненій ігровій діяльності дітей; пріоритетному

розв'язанні виховних завдань, коли навчання і розвиток здійснюються в контексті виховного процесу; добре розвиненому усному мовленні та уяві, достатній для навчання саморегуляції поведінки; розвиненій руховій і просторовій координації. Особливе значення мають тренуваність у дошкільнят м'язів руки, добрий окомір, уміння слухати один одного.

Реалізація наступності і перспективності націлює передусім на предметну узгодженість щодо змісту навчання і поступове нарощування вимог до навчальних досягнень учнів з урахуванням складності процесу адаптації випускників початкової школи до навчання у 5 класі.

Компетентності і компетенції є особистісними досягненням учня, яке він виявляє у певній навчальній ситуації. Ці надбання ґрунтуються на знаннях, уміннях, навичках, досвіді, цінностях. У результатах впровадження компетентнісного підходу наголос поставлено на суб'єктності учіння і оволодінні учнями способами навчальної діяльності, особистому досвіді. Це означає, що компетентний учень – той, хто уміє самостійно вчитися.

Навчальна діяльність уперше стає об'єктом спеціального формування, тому серед ключових компетентностей *уміння вчитися* набуває пріоритетного значення, бо від нього залежить якість будь-якої навчальної роботи і стиль пізнання. Ядром цієї компетентності у початкових класах є оволодіння молодшими школярами загальнонавчальними вміннями і навичками.

Водночас з'ясувалися *внутрішні й зовнішні суперечності впровадження компетентнісного підходу за чинним Державним стандартом і навчально-методичним забезпеченням*. Окреслимо основні з них:

- за компетентнісного підходу увага зосереджується на результативній складовій навчальних досягнень кожного учня, але наявний навчальний супровід орієнтований на типові вікові контингенти для класів, де одночасно навчається різна кількість дітей з різними навчальними можливостями, різним життєвим досвідом; нерідко віковий діапазон між учнями в межах класу становить 6–8 місяців;

- методичне забезпечення предметів базового навчального плану адресоване учителю, не завжди є методичною системою, критерієм ефективності якої є вимірюваність: співвідношення цілей і досягнутих результатів навчання; очікувані результати зазвичай чітко не визначені, немає відпрацьованого діагностичного супроводу щодо ефективності запропонованих методик; у теорії компетентнісного підходу чітко не розрізняється, що є методичними рекомендаціями, а що – технологією, хоча формування компетентності вимагає саме технологічного підходу;

- у сучасних методичних рекомендаціях домінує увага до часткових інноваційних знахідок. Перебільшено роль впливу ІКТ, водночас відійшли на периферію базові дидактичні питання: як формувати в учнів різні види знань, умінь, як досягти їх глибини, міцності, гнучкості; як узагальнювати і систематизувати знання; якою має бути частотність вправ і завдань, щоб досягти достатнього рівня сформованості компетентностей, зазначених у навчальних програмах;

- у модернізаційних проектах удосконалення форм навчального процесу пріоритетними залишаються принципи насичення й урізноманітнення освітнього середовища, а не його оптимізація з погляду суб'єктності-полісуб'єктності навчання та специфіки навчального предмета;

- предметні та ключові компетентності мають універсальну структуру, але зміст кожного предмета відрізняється своєю провідною діяльністю, суттєво відрізняється кількістю годин. Очікувані результати в контексті визначених програмою навчальних досягнень далеко не завжди можна чітко виміряти. Тож постає запитання: як має змінюватись в цих умовах зміст підручників, методика щодо контролю й оцінювання навчальних досягнень.

Очевидно, що нормативно закріплені зміни в змісті і формах навчання поки що не торкнулись сутнісних засад. Зокрема, шкільна освіта традиційно залишається спрямованою на вивчення предметів, а не на зміни особистісного розвитку учня. Учитель залишається, за влучним висловом Л. Виготського, «рікшею», що тягне на собі учня, передає досвід поколінь і переважно засобом

слова. Результатом цього стану є безініціативність учня, відхід від труднощів, невпевненість у собі, в результатах роботи. Спостерігається слабка рухливість прийомів навчальної діяльності, домінує репродуктивний спосіб виконання завдань. Це відчутно виявилось у результатах міжнародних моніторингових досліджень, в яких брали участь одинадцятирічні (після завершення початкової школи) і п'ятнадцятирічні учні (після основної).

Аналіз змісту наявних у вітчизняній практиці різних видів забезпечення і супроводу початкового навчання засвідчив, що в них недостатньо враховано системний підхід. Переважна їх більшість подана як сукупність методів, засобів та форм навчання, які дають змогу підтримати, удосконалити окремі компоненти навчального процесу. Натомість реалізація компетентнісного підходу вимагає системних розроблень, створення навчально-методичних комплексів до освітніх галузей чи навчальних предметів, де має бути розгорнуто цільові і методичні орієнтири компетентнісно орієнтованого навчання із зазначенням пріоритетних способів навчальної взаємодії; педагогічні умови, за яких вони дадуть змогу досягти вищих результатів. Це забезпечить ефективну реалізацію сучасних методів і технологій навчання і гарантоване досягнення цілей компетентнісно орієнтованого навчання. Отже, навчально-методичний супровід має розроблятися як цілісна дидактико-методична система, що постійно розвивається.

Поширений в освітній практиці навчально-методичний супровід навчання не повною мірою забезпечує умови для особистісного розвитку й урахування індивідуальних особливостей учнів, набуття навичок навчальної взаємодії, само- і взаємооцінювання, рефлексії. Тому доцільно акцентувати увагу на суб'єктності й полісуб'єктності навчальної взаємодії, урізноманітненні палітри засобів децентрації навчання і розширенні кола об'єктів освітнього середовища. Від цього залежатиме ефективність опанування учнями ключових і предметних компетентностей, що охоплюють знання, уміння, навички, способи діяльності, досвід та здатність застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях, а також

особистісно ціннісне ставлення до життя і здоров'я, соціуму, природи, праці, навчання і мистецтва, здатність до творчого самовираження.

Оновлення змісту й методик навчання молодших школярів зумовлене потребою в систематичному використанні можливостей початкової освіти для здійснення особистісно орієнтованого навчання і створення науково-методичного супроводу для реалізації Концепції Нової української школи.

Таким чином, наявне навчально-методичне забезпечення початкової освіти виявляється недостатньо ефективним, не дозволяє повною мірою реалізувати на практиці компетентнісний підхід, забезпечення реалізації положень нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти. Зазначені суперечності визначили актуальність проблеми розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення компетентісно орієнтованого навчання в початковій школі на основі засадничих положень Концепції Нової української школи, в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти.

Мета дослідження – розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити навчально-методичне забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – реалізація нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – навчально-методичне забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти.

Гіпотеза дослідження. Реалізація нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти буде здійснюватися оптимальним чином, якщо:

- буде розроблено і впроваджено навчально-методичне забезпечення початкової освіти;
- створено методичні матеріали щодо підготовки вчителів до

впровадження вказаного вище навчально-методичного забезпечення початкової освіти;

- вчителі шкіл I ступеня будуть підготовлені до застосування означеного навчально-методичного забезпечення за допомогою методичних заходів, які проходитимуть на всеукраїнському, обласному рівнях, рівні загальноосвітнього навчального закладу.

Основою досягнення результатів є **інноваційні ідеї:**

- системний підхід до створення умов природовідповідного розвитку дітей молодшого шкільного віку (розвантаження навчального змісту, створення відповідного психодидактичного середовища);

- упровадження змісту навчання на засадах компетентнісного підходу як інструмента діяльній початкової освіти, ґрунтованої на врівноваженості знаннєвого, емоційного і мотиваційного компонентів діяльності учня, утвердження його як самоцінної, гідної поваги особистості, громадянина української держави;

- акцентування уваги на суб'єктності й полісуб'єктності навчальної взаємодії в інтерактивний спосіб, урізноманітненні засобів децентрації навчання, на розширенні кола об'єктів освітнього середовища. Від цього залежатиме ефективність формування в учнів ключових і предметних компетентностей, що охоплюють знання, уміння, навички, способи діяльності, досвід та здатність застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях, а також особистісно ціннісне ставлення до життя і здоров'я, соціуму, природи, праці, навчання і мистецтва, здатність до творчого самовираження.

Досягнення мети дослідження передбачає виконання таких завдань:

розроблення навчально-методичного забезпечення навчання предметів початкової школи в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти;

підготовка вчителів до впровадження навчально-методичного забезпечення навчання предметів початкової школи в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти;

здійснення експериментального навчання; забезпечення наставницької

підтримки вчителів пілотних шкіл і моніторингу ефективності результатів експерименту;

узагальнення результатів експериментального навчання, коригування навчально-методичного забезпечення початкової освіти;

інформування педагогічної спільноти і громадськості про хід та результати експерименту, підготовка навчально-методичної літератури (посібники, методичні рекомендації тощо).

Здійснення дослідження передбачає реалізації таких загальнонаукових *принципів*:

принцип об'єктивності, що полягає у всебічному врахуванні факторів, умов, які забезпечують явище, що досліджується; адекватності підходів і засобів, які дозволяють одержати об'єктивні дані; упередити суб'єктивність, однобічність у доборі та оцінці фактів;

принцип сутнісного аналізу передбачає співвіднесення в явищах загального, одиничного і часткового, що зумовлює рух дослідників від опису явищ до їх пояснення, розкриття суперечливих тенденцій, а далі – до прогнозування розвитку досліджуваних явищ і процесів;

генетичний принцип, що скеровує дослідження на аналіз передумов виникнення проблеми в соціо- і онтогенезі, врахування досвіду, традицій у вітчизняній і зарубіжній освітянській практиці;

принцип індивідуальності потребує повернення освіти не до «людини взагалі», а до конкретної особистості, її індивідуальної своєрідності;

принцип емоційно комфортного навчання сприяє творчому самовираженню дитини, реалізації її пізнавального потенціалу.

Методологічна база

Реалізація зазначених завдань експерименту передбачає використання таких **методів**:

- теоретичні (ретроспективний, порівняльний, системний аналіз наукової літератури, моделювання різних способів компетентісно

орієнтованого навчання, що забезпечує розгляд загальних питань теорії і методики досліджуваної проблеми);

- емпіричні (діагностичні методи – анкетування, бесіда, опитування та інші; обсерваційні методи – спостереження й аналіз продуктів навчально-дослідницької діяльності учнів тощо; педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження).

Основний метод дослідження – педагогічний експеримент.

База дослідження (список додається).

Очікувані наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у:

- розробленні навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти;

- теоретичному обґрунтуванні функцій і способів компетентісно орієнтованого навчання у початковій школі;

- розробленні дидактико-методичного і психологічного супроводу способів реалізації експериментального навчання;

- розробленні й експериментальному підтвердженні ефективності апробованих в експерименті способів компетентісно орієнтованого навчання з урахуванням зазначених вище умов;

- розробленні критеріїв та індикаторів порівняльної ефективності різних форм і способів компетентісно орієнтованого навчання;

- удосконаленні змісту, форм і методів початкового навчання з використанням інтерактивних технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні в практику загальноосвітніх навчальних закладів навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти.

Вірогідність результатів і висновків дослідження забезпечено теоретичним обґрунтуванням вихідних положень дослідження; використанням

широкої джерельної бази; комплексом застосованих методів діагностики, адекватних предмету, меті й завданням роботи; проведенням дослідження в різних умовах організації навчального процесу (міські й сільські школи, загальноосвітні та спеціалізовані навчальні заклади); репрезентативністю вибірки респондентів, залученням до експерименту вчителів з різним педагогічним стажем, а також системою якісного й кількісного аналізу результатів.

Очікувані результати:

- розроблення навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти;
- розроблення варіантів програм (рамкової освітньої програми, навчальної, модельної); їх реалізація в межах освітніх галузей;
- апробація методик реалізації навчальних програм в різних умовах (інтегрованого навчання, предметно-інтегрованого; з використанням інклюзії);
- підготовка вчителів до впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти як провідників змін, що передбачають широкі права для шкіл та учительських спільнот, партнерську взаємодію з батьками;
- оновлення нормативної бази функціонування початкової школи відповідно до впроваджуваних змін;
- дані про якість освіти в умовах експериментального навчання;
- відповідне корегування змісту і методик навчально-виховного процесу.

Етапи дослідно-експериментальної роботи (2017 – 2022 роки)

I. Організаційно-підготовчий етап (червень – жовтень 2017 р.):

розроблення навчально-методичного забезпечення початкової освіти та змістовного наповнення предметів початкової школи експериментального навчання;

створення та організація робочої групи вчених і вчителів, які здійснюватимуть науково-методичний супровід експерименту;

підготовка вчителів до експериментального навчання;

інформування громадськості та педагогічній спільноті про особливості навчально-виховного процесу в експериментальних класах.

II. Формувальний етап (листопад 2017 р. – травень 2022 р.):

апробація та внесення коректив до навчально-методичного забезпечення навчально-виховного процесу в початковій школі (для учасників експерименту);

забезпечення наставницької підтримки вчителів шкіл – учасників експерименту;

здійснення експериментального навчання;

моніторинг ходу експерименту і його проміжне коригування.

III. Узагальнювальний етап (червень – жовтень 2022 р.):

узагальнення результатів експериментального навчання;

коригування навчальних матеріалів;

формулювання висновків теоретико-експериментального дослідження;

проведення серії семінарів, конференцій і круглих столів, спрямованих на розповсюдження перспективного досвіду щодо впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти;

підготовка та видання навчальних і методичних посібників, методичних рекомендацій за результатами експерименту.

Організаційно-кадрове забезпечення науково-дослідної та експериментальної роботи

Склад науково-методичної ради

Наукові керівники:

Завалевський Юрій Іванович	в. о. директора ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», доктор педагогічних наук, професор
Хобзей Павло Кузьмович	заступник Міністра освіти і науки, кандидат фізико-математичних наук

Наукові консультанти:

Бібік Надія Михайлівна	головний науковий співробітник відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України
Онопрієнко Оксана Володимирівна	завідувач відділу початкової освіти Інституту педагогіки НАПН України, кандидат педагогічних наук

Члени науково методичної ради:

Ганжа Ніна Павлівна	провідний спеціаліст відділу дошкільної, загальної середньої освіти Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
Гільберг Тетяна Георгіївна	завідувач кафедри теорії і методик природничо-математичних дисциплін і технологій Хмельницького ОШПО, кандидат географічних наук, доцент
Гріневич Євгенія Геннадіївна	професор кафедри загальної дитячої судової психіатрії та наркології Національної медичної академії післядипломної медичної освіти імені П. Л. Шупика, доктор медичних наук, професор
Дейнега Ірина Іванівна	заступник декана факультету перепідготовки та підвищення кваліфікації Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, доцент
Капінус	завідувач відділу початкової освіти Донецького

Наталія Олександрівна	ОІППО (м. Слов'янськ)
Лесіна Олена Вікторівна	завідувач відділу початкового навчання Комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти»
Лотоцька Алевтина Вікторівна	головний спеціаліст відділу змісту освіти, мовної політики та освіти національних меншин департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України
Маркевич Любов Михайлівна	учитель початкових класів Івано-Франківської ЗОШ I ступеня № 9 Івано-Франківської міської ради Івано-Франківської області, старший учитель
Маценко Наталія Володимирівна	вчитель початкових класів, старший вчитель НВК «ЗОШ I – III ступенів № 3 – колегіум Смілянської міської ради Черкаської області»
Одинак Марія Маноліївна	завідувач науково-методичного центру безперервної педагогічної освіти ІППО Чернівецької області
Пархоменко Наталія Євгеніївна	начальник відділу наукового та навчально- методичного забезпечення змісту дошкільної та початкової освіти у Новій українській школі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Прохоренко Леся Іванівна	заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, доктор психологічних наук
Сорочан Тамара Михайлівна	директор ЦППО Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» НАПН України, доктор педагогічних наук, професор
Софій Наталія Зіновіївна	директор Всеукраїнського фонду «Крок за кроком»
Старагіна Ірина Петрівна	заступник директора з наукової та методичної роботи Незалежного науково-методичного центру «Розвивальне навчання», кандидат психологічних наук (м. Харків)

Тарнавська Світлана Степанівна	завідувач сектору дидактико-методичного супроводу модернізації змісту освіти відділу наукового та навчально-методичного забезпечення змісту дошкільної та початкової освіти у Новій українській школі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Шиян Роман Богданович	директор Львівського ОІППО, кандидат біологічних наук

Наукові керівники:

заступник Міністра освіти і науки,
кандидат фізико-математичних наук П. К. Хобзей

в.о. директора ДНУ «ІМЗО»,
доктор педагогічних наук, професор Ю. І. Завалевський

Координатори:

директор Всеукраїнського фонду
«Крок за кроком» Н. З. Софій

головний спеціаліст відділу змісту
освіти, мовної політики та освіти
національних меншин департаменту
загальної середньої та дошкільної
освіти МОН України А. В. Лотоцька

начальник відділу наукового та
навчально-методичного забезпечення
змісту дошкільної та початкової освіти у
Новій українській школі
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Н. Є. Пархоменко